O‘ZBEKISTONDA HUDUDIY IQTISODIY TAFOVUTLAR VA AGLOMERATSIYA SIYOSATI *(2020–2025 YILLAR BO‘YICHA STATISTIK DIAGNOSTIKA VA HUDUDLARARO INTEGRATSIYA YONDASHUVI)*

Azimova Aziza Ilxomovna
O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti tyutori
aaziza6564@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada O‘zbekiston hududlari o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlar 2020–2025-yillar uchun aholi jon boshiga yalpi hududiy mahsulot ma’lumotlari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot Qoraqalpog‘iston Respublikasi, o‘n ikki viloyat va Toshkent shahrini qamrab oladi. Nominal darajalar bilan birga rasmiy real o‘sish indekslari yordamida 2020-yil bazasida tiklangan zanjirli hajm qatori qo‘llanadi. Teng vaznli logarifmik standart og‘ish, maksimal va minimal darajalar nisbati hamda yuqori ko‘rsatkichli ikki hudud chiqarilgan sezgirlik hisoblari amalga oshiriladi. Hisob-kitoblarga ko‘ra, nominal logarifmik tarqoqlik 0,491 dan 0,557 gacha, zanjirli hajm qatori bo‘yicha esa 0,491 dan 0,522 gacha oshgan. Natijalar ko‘rib chiqilgan davrda umumiy sigma-konvergensiya kuzatilmaganini bildiradi. Maqolaning analitik hissasi nominal tafovut, real hajm dinamikasi va iqtisodiy imkoniyatlarga kirishni alohida talqin qilishdan iborat. Hududiy siyosat uchun transport bog‘liqligi, mahalliy korxonalarning qiymat zanjirlariga kirishi va bazaviy xizmatlar sifatini uyg‘unlashtirish taklif etiladi. Aglomeratsiyaning sababiy ta’siri mazkur diagnostika orqali baholanmaydi.*

Kalit so‘zlar: mintaqaviy iqtisodiyot, yalpi hududiy mahsulot, hududiy tafovut, sigma-konvergensiya, aglomeratsiya, iqtisodiy integratsiya, zanjirli hajm indeksi, hududga mos siyosat.

Kirish

Hududlararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish masalasi ishlab chiqarish samaradorligi bilan aholining iqtisodiy imkoniyatlarga kirishi o‘rtasidagi munosabatni tushunishni talab qiladi. Yuqori unumdor korxonalar, xizmatlar va malakali ishchi kuchining ayrim markazlarda to‘planishi milliy o‘sishga xizmat qilishi mumkin. Biroq bu jarayon barcha hududlarda bir xil daromad, bandlik va xizmatlardan foydalanish natijasini bermaydi. Shuning uchun hududiy rivojlanishni

faqat investitsiyalarni ma’muriy birliklar o‘rtasida taqsimlash orqali baholash yetarli emas.

O‘zbekiston sharoitida masalaning metodik tomoni ham muhim: aholi jon boshiga nominal yalpi hududiy mahsulotning o‘sishi real ishlab chiqarish hajmi, tarmoq narxlari va aholi dinamikasini birgalikda aks ettiradi. Nominal darajalar orasidagi farqni unumdorlik yoki farovonlikdagi farq bilan aynan tenglashtirish noto‘g‘ri xulosaga olib kelishi mumkin. Ushbu maqolada yalpi hududiy mahsulot keyingi o‘rinlarda YHM deb yuritiladi.

Tadqiqotning maqsadi 2020–2025-yillarda aholi jon boshiga YHM bo‘yicha hududiy tarqoqlik yo‘nalishini aniqlash va natijalarni aglomeratsiya hamda hududlararo integratsiya nazariyalari bilan bog‘lab muhokama qilishdir. Asosiy savol: nominal ko‘rsatkichlar va zanjirli hajm qatori O‘zbekiston hududlarining yaqinlashuvi haqida bir xil xulosa beradimi? Qo‘shimcha savol esa yuqori darajali ikki hudud umumiy tarqoqlikni qay darajada shakllantirishi bilan bog‘liq.

Ishning hissasi yangi iqtisodiy nazariya yaratishda emas, balki ochiq rasmiy qatorlardan foydalanib, hududiy farqlarni ikki xil o‘lchovda qayta hisoblash va siyosiy talqinning chegaralarini belgilashdadir. Olingan natijalar investitsiya loyihalarining samaradorligi yoki aglomeratsiya tashqi ta’sirini bevosita isbotlamaydi. Ular keyingi tadqiqot va siyosat monitoringi uchun boshlang‘ich diagnostika beradi.

Ilmiy adabiyotlar va konseptual asos

Krugmanning yangi iqtisodiy geografiya modeli ishlab chiqarishning markaz va periferiya shaklida joylashishini ko‘lam samarasi, transport xarajatlari va talabning joylashuvi orqali izohlaydi [1]. Ushbu mexanizmga ko‘ra, katta bozorga yaqinlik korxonalar uchun ustunlik yaratadi, korxonalarning to‘planishi esa talabni kuchaytirishi mumkin. Demak, hududlar o‘rtasidagi farq faqat boshlang‘ich resurslar bilan emas, iqtisodiy faoliyatning o‘zini kuchaytiruvchi joylashuv jarayoni bilan ham bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Jahon bankining iqtisodiy geografiyaga oid hisobotida zichlik, masofa va bo‘linish rivojlanishning muhim fazoviy o‘lchovlari sifatida ajratilgan. Hisobot ishlab chiqarishning notekis joylashuvi sharoitida inklyuziv rivojlanishga integratsiya orqali erishish mumkinligini ta’kidlaydi; institutlar, bog‘lovchi infratuzilma va maqsadli choralar o‘zaro to‘ldiruvchi vositalar sifatida ko‘riladi [2]. Mazkur yondashuv ushbu maqolada markazlarning o‘sishini qo‘llab-quvvatlash bilan boshqa hududlarning ularga ulanish imkoniyatini birgalikda ko‘rib chiqish uchun ishlatiladi.

Barca, McCann va Rodríguez-Pose hududga mos rivojlanish siyosatini muhokama qilib, mahalliy iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional sharoitlarni hisobga olish zarurligini asoslaydi [3]. Bu qarash barcha hududlar uchun bir xil vosita va maqsad belgilashning cheklovini ko‘rsatadi. Muayyan joyda asosiy to‘siq transport bo‘lsa, boshqa joyda ko‘nikma, mahalliy boshqaruv yoki korxonalarning bozorga kirishi ustuvor bo‘lishi mumkin.

Ushbu nazariy yondashuvlardan maqola uchun uchta tekshiriladigan taxmin kelib chiqadi. Birinchisi, umumiy iqtisodiy o‘sish mavjud bo‘lsa ham, hududiy tarqoqlik avtomatik kamaymaydi. Ikkinchisi, nominal darajalarda o‘lchangan tafovut real hajm qatoridagi tafovutdan farq qilishi mumkin. Uchinchisi, yuqori darajali hududlarni chiqarish tarqoqlikning darajasini pasaytirsa ham, uning vaqt bo‘yicha yo‘nalishini o‘zgartirmasligi mumkin. Bu taxminlar tavsifiy hisob-kitoblar bilan tekshiriladi; aglomeratsiya mexanizmining o‘zi uchun alohida identifikatsiya talab etiladi.

Ma’lumotlar va tadqiqot metodlari

Tahlil birligi 14 ma’muriy hududdir. Manba — O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining SIAT tizimidagi aholi jon boshiga YHM darajalari va o‘sish indekslari [4; 5]. 2020–2025-yillar olindi; foydalanilgan qatorlarning yangilanish sanasi 2026-yil 27-yanvar, murojaat sanasi 2026-yil 3-oktabr. Metama’lumotlarda kuzatilmaydigan iqtisodiyotni hisobga olgan qayta ko‘rib chiqish va 2024-yilning dastlabki maqomi qayd etilgan. Shuning uchun natijalar keyingi statistik tahrirlarda o‘zgarishi mumkin.

Hisoblar uch qadamda bajarildi. Birinchi qadamda har bir yil uchun nominal aholi jon boshiga YHMning natural logarifmi olindi. Logarifmlar o‘rtachasidan og‘ishlar kvadratlari yig‘indisi hududlar soni — 14 ga bo‘linib, natijadan kvadrat ildiz chiqarildi. Bu populyatsion, teng vaznli logarifmik standart og‘ish bo‘lib, quyida sigma ko‘rsatkichi deb yuritiladi. Uning kamayishi sigma-konvergensiya, oshishi esa tarqoqlikning kuchayishini ifodalaydi. Teng vazn hududlarning har biriga bir xil ahamiyat beradi; ko‘rsatkich aholi o‘rtasidagi tengsizlik o‘lchovi emas.

Ikkinchi qadamda narx dinamikasini nominal o‘zgarishdan ajratish uchun zanjirli hajm qatori tiklandi. Har bir hududning 2020-yildagi nominal darajasi boshlang‘ich baza sifatida olindi. Keyingi yil qiymati oldingi tiklangan qiymatni shu yil uchun rasmiy aholi jon boshiga real o‘sish indeksiga ko‘paytirish va 100 ga bo‘lish orqali topildi. Masalan, 2025-yil natijasi 2020-yil qiymatiga 2021–2025-yillar indekslarining ketma-ket ko‘paytmasini qo‘llash bilan olinadi. Rasmiy

metodikada YHM o‘sishi oldingi yil narxlaridagi hajm o‘zgarishiga, aholi jon boshiga indeks esa aholi o‘zgarishini hisobga olishga asoslangan [5; 6].

Tiklangan qator 2020-yil qiymatlariga bog‘langan zanjirli hajm ko‘rsatkichidir. U manbada tayyor e’lon qilingan hududlararo xarid qobiliyati pariteti qatori sifatida talqin qilinmaydi. Bazaviy yilda hududlar narx darajasining farqlari saqlanadi, natijalar esa tanlangan bazaga bog‘liq. Bir o‘nlikkacha yaxlitlangan o‘sish indekslarini ko‘paytirish kichik hisoblash farqini keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli natijalarda ortiqcha raqam aniqligi berilmaydi.

Uchinchi qadamda maksimal va minimal darajalar nisbati hisoblandi, so‘ng Navoiy viloyati va Toshkent shahri chiqarilib, qolgan 12 hudud uchun sigma qayta topildi. Bu ikki hudud 2020 va 2025-yillarda nominal darajalar bo‘yicha yetakchi bo‘lgani uchun sezgirlik tahliliga tanlandi. Ularni chiqarish iqtisodiy ahamiyatini inkor etmaydi; maqsad umumiy natijaning yuqori qiymatlarga sezgirligini aniqlashdir. Mazkur diagnostikada regressiya, statistik ahamiyat testi yoki sababiy ta’sir bahosi qo‘llanmagan.

Natijalar

1-jadvalda boshlang‘ich va yakuniy nominal darajalar hamda rasmiy indekslardan hisoblangan jami real hajm o‘sishi taqqoslanadi. Jadvaldagi pul qiymatlari o‘qishni qulaylashtirish uchun ming so‘mdan million so‘mga o‘tkazilgan. Real o‘sish 2020-yil darajasidan 2025-yil darajasiga o‘zgarishni bildiradi; u yillik foizlarni oddiy qo‘shish orqali hisoblanmagan.

1 jadval Aholi jon boshiga YHM va real hajm dinamikasi

Hudud	2020 mln so‘m	2025 mln so‘m	Jami real o‘sish foiz
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	13,68	26,49	18,4
Andijon	13,96	30,85	24,3
Buxoro	18,92	41,40	23,2
Jizzax	14,95	34,12	22,9
Qashqadaryo	12,79	26,86	23,3
Navoiy	60,00	152,24	29,2
Namangan	12,04	27,02	33,1
Samarqand	12,69	28,00	29,4

Hudud	2020 mln so‘m	2025 mln so‘m	Jami real o‘sish foiz
Surxondaryo	10,75	22,22	20,4
Sirdaryo	17,19	38,14	26,7
Toshkent viloyati	25,32	57,48	35,5
Farg‘ona	12,06	26,60	24,6
Xorazm	13,12	30,71	30,2
Toshkent shahri	42,19	116,75	45,9

Manba: [4; 5] asosida hisoblandi. Viloyat nomlarida “viloyati” so‘zi, Toshkent viloyatidan tashqari, qisqartirildi.

Nominal eng yuqori va eng past darajalar nisbati 2020-yilda 5,58 baravar, 2025-yilda 6,85 baravar bo‘ldi. Shu davrda zanjirli hajm qatori bo‘yicha nisbat 5,58 dan 5,99 gacha oshdi. Demak, chekka qiymatlar orasidagi tafovut ikkala o‘lchovda ham kengaydi, ammo nominal o‘lchovdagi o‘zgarish kattaroq. Ushbu farqni faqat inflyatsiya deb atash yetarli emas: tarmoq tarkibi va nisbiy narxlarning ta’sirini ajratish uchun qo‘shimcha ma’lumot kerak.

2-jadval butun hududlar to‘plamidagi tarqoqlikni ko‘rsatadi. Nominal sigma 2020–2022-yillarda pasaygan, keyinchalik oshgan. Zanjirli hajm qatorining sigma ko‘rsatkichi esa har bir keyingi yilda oldingi darajadan yuqori bo‘lgan. Davr boshidan oxirigacha nominal sigma taxminan 13,4 foiz, zanjirli sigma 6,4 foiz oshgan. Bular sigma ko‘rsatkichining nisbiy o‘zgarishlari bo‘lib, aholi daromadidagi o‘zgarish foizlari emas.

2 jadval Hududlararo logarifmik tarqoqlik

Yil	Nominal sigma	Zanjirli sigma	Nominal eng yuqori eng past nisbat
2020	0,491	0,491	5,58
2021	0,485	0,496	5,28
2022	0,476	0,498	5,12
2023	0,480	0,504	5,08
2024	0,536	0,517	6,19
2025	0,557	0,522	6,85

Manba: [4; 5] asosida hisoblandi. Sigma teng vaznli populyatsion standart og‘ishdir; nisbat baravarda berilgan.

Navoiy va Toshkent shahri chiqarilganda nominal sigma 2020-yildagi 0,227 dan 2025-yilda 0,246 gacha, zanjirli sigma esa 0,227 dan 0,244 gacha oshgan. Natija ikki jihatni ko‘rsatadi: yuqori darajali hududlar umumiy tarqoqlik darajasiga katta ta’sir qiladi; shu bilan birga, davr oxirida tafovutning kengayishi faqat ushbu ikki hudud bilan cheklanmaydi. Qisqartirilgan to‘plam uchun ham boshlang‘ich va yakuniy qiymatlar umumiy sigma-konvergensiyani ko‘rsatmaydi.

Hududlarning o‘sish sur’atlari bir xil emas. Namanganning tiklangan real hajm o‘sishi Navoiy ko‘rsatkichidan yuqori bo‘lsa-da, Toshkent shahri ko‘rsatkichidan past. Bu misol ayrim hududlar juftligida yaqinlashuv yuz berishi butun hududlar to‘plamining sigma-konvergensiyasini anglatmasligini ko‘rsatadi. Konvergensiya haqida xulosa chiqarishda bir hududning muvaffaqiyatli o‘sishini umumiy fazoviy dinamikaga tenglashtirmaslik lozim.

Natijalarning iqtisodiy talqini

Birinchi natija — iqtisodiy hajm o‘sishi bilan hududiy yaqinlashuv bir jarayon emas. Hududlarning barchasida tiklangan real hajm ko‘paygan, ammo ularning boshlang‘ich darajalari va keyingi sur’atlari turlicha bo‘lgan. Yuqori darajali hududning tez o‘sishi umumiy tarqoqlikni kuchaytirishi mumkin; past darajali ayrim hududlarning tezroq o‘sishi esa bu ta’sirni to‘liq qoplamasligi mumkin. Natijalar umumiy o‘sish monitoringini hududiy taqsimot monitoringi bilan to‘ldirish zarurligini ko‘rsatadi.

Ikkinchi natija — nominal tarqoqlik dinamikasini real ishlab chiqarish hajmidagi farqlarga bevosita tenglashtirib bo‘lmasligidir. Ayniqsa nominal sigma pasayib, zanjirli sigma oshgan yillarda o‘lchov tanlovi xulosani o‘zgartiradi. Shuning uchun hududlarni faqat joriy narxlardagi YHM reytingi asosida baholash noto‘liq diagnostika beradi. Zanjirli hajm qatori ham mukammal farovonlik o‘lchovi emas, lekin vaqt bo‘yicha hajm dinamikasini alohida ko‘rish imkonini beradi.

Uchinchi natija — hududiy siyosat maqsadini aniqlashtirish zaruratidir. Ishlab chiqarish darajalarining bir-biriga yaqinlashuvi, uy xo‘jaliklari daromadlarining o‘sishi va xizmatlarga kirishning yaxshilanishi alohida maqsadlardir. YHM ishlab chiqarish joyini aks ettiradi; u barcha daromadlar shu hudud aholisi tasarrufida qolishini bildirmaydi. Mulkchilik, foydaning taqsimlanishi, kundalik qatnov va fiskal qayta taqsimot ishlab chiqarish bilan rezidentlar farovonligi o‘rtasidagi bog‘lanishni o‘zgartirishi mumkin.

Nazariy jihatdan aglomeratsiya bozor, yetkazib beruvchilar va ishchi kuchiga yaqinlik orqali foyda berishi mumkin. Biroq mavjud hisoblar bu mexanizmlarning qaysi biri O‘zbekistondagi kuzatilgan tafovutni keltirib chiqarganini ko‘rsatmaydi. Shahar aholisi soni, bandlik zichligi, tarmoq tarkibi, korxonalararo aloqalar va qatnov ma’lumotlarisiz yuqori YHMni aglomeratsiya samarasi deb belgilash mumkin emas. Bu maqolada aglomeratsiya siyosiy talqin uchun nazariy asos bo‘lib qoladi.

Hududlararo integratsiya uchun siyosat takliflari

Taklif etilayotgan siyosat mantig‘i hududlarni ishlab chiqarish darajasi bo‘yicha mexanik tenglashtirishga emas, odamlar va korxonalarning iqtisodiy imkoniyatlarga kirishini yaxshilashga asoslanadi. Bu yondashuv markazlarda samaradorlikni qo‘llab-quvvatlash bilan ularning atrofdagi hududlarga foyda uzatish imkoniyatini birga baholaydi. Tavsiyalar mazkur hisoblarda ta’siri isbotlangan choralar emas; ular nazariy adabiyotlar va diagnostik natijalardan kelib chiqqan tekshiriladigan takliflardir.

Birinchi yo‘nalish — funksional iqtisodiy hududlarni aniqlash. Mehnat bozori, kundalik qatnov va yetkazib berish aloqalari ma’muriy chegaradan tashqariga chiqishi mumkin. Transport va kommunal loyihalarni rejalashtirishda ana shu aloqalar o‘lchanishi kerak. Pilot hudud uchun qatnov vaqti, ish o‘rinlariga yetib borish imkoniyati hamda xizmatlardan foydalanish ko‘rsatkichlari bazaviy holatda qayd etiladi. Natija yangi yo‘l uzunligi bilan emas, foydalanish imkoniyatidagi o‘zgarish bilan baholanadi.

Ikkinchi yo‘nalish — kichik va o‘rta korxonalarni markazlarning qiymat zanjirlariga ulash. Mahalliy korxonalarda sifat standarti, sertifikatlash, logistika yoki ko‘nikma to‘sig‘i aniqlansa, yordam shu to‘siqqa yo‘naltirilishi lozim. Dasturdan oldingi shartnomalar, yetkazib berish sifati va korxona unumdorligi qayd etiladi. Yordam olmagan taqqoslanadigan korxonalar bilan natijalarni solishtirish subsidiya qo‘shimcha faoliyat yaratganini yoki mavjud faoliyatni moliyalashtirganini farqlashga yordam beradi.

Uchinchi yo‘nalish — ta’lim, sog‘liqni saqlash va raqamli xizmatlarning minimal sifatini ta’minlash. Bazaviy xizmatlar odamning yashash joyidan qat’i nazar iqtisodiy imkoniyatlardan foydalanishiga ta’sir qilishi mumkin. Mazkur yo‘nalishda YHM o‘rniga xizmatga yetib borish vaqti, sifati va qamrovi asosiy natija mezonlari bo‘lishi kerak. Aholi ko‘chishi yoki qatnovining oshishi xizmatlar yuklamasini o‘zgartirganda rejalashtirish shu oqimlarni hisobga oladi.

To‘rtinchi yo‘nalish — markazlardagi tirbandlik va uy-joy xarajatlarini kuzatish. Aglomeratsiyani qo‘llab-quvvatlash uning xarajatlarini ham hisobga olishni talab etadi. Transport, yer va uy-joy siyosati uyg‘unlashmasa, iqtisodiy markazdagi yangi ish o‘rni chekka hudud aholisi uchun amalda yetib bo‘lmaydigan imkoniyat bo‘lib qolishi mumkin. Pilot choralarni baholashda qatnov vaqtining taqsimoti va daromadga nisbatan uy-joy xarajati alohida o‘lchanishi taklif etiladi.

3-jadval choralar bilan kuzatiladigan natijalar o‘rtasidagi bog‘lanishni umumlashtiradi. Ko‘rsatkichlar siyosat monitoringi uchun taklif qilinmoqda; ularning O‘zbekiston hududlari bo‘yicha tayyor o‘lchovlari ushbu tadqiqotda hisoblanmagan.

3 jadval Siyosat choralarini natijalar bilan bog‘lash

Yo‘nalish	Asosiy natija mezoni	Baholashdagi asosiy xavf
Transport bog‘liqligi	Ish o‘rinlariga yetib borish vaqti	Faoliyatning qo‘shni hududdan ko‘chishi
Qiymat zanjirlariga kirish	Yangi yetkazib berish shartnomalari va unumdorlik	Yordam oluvchilarning avvaldan kuchli bo‘lishi
Bazaviy xizmatlar	Sifat va foydalanish imkoniyati	Qamrov o‘sib, sifat o‘zgarmasligi
Uy-joy va qatnov	Uy-joy xarajati va qatnov vaqti	Daromad o‘sishini xarajatlar yutib yuborishi

Manba: maqolada taklif etilgan monitoring yondashuvi. Jadval empirik ta’sir bahosini ifodalamaydi.

Cheklovlar va keyingi tadqiqot dizayni

Tadqiqotning birinchi cheklovi ma’muriy hududlar ichidagi tafovutlarning ko‘rinmasligidir. Viloyat o‘rtacha ko‘rsatkichi uning markazi va uzoq tumanlari o‘rtasidagi farqni yashirishi mumkin. Ikkinchi cheklov teng vaznli hisob bilan bog‘liq: katta va kichik aholi soniga ega hududlar bir xil vaznga ega. Aholi vaznli tarqoqlik, uy xo‘jaligi daromadi, iste’mol va kambag‘allik ma’lumotlari qo‘shilmaguncha natijani aholining farovonlik tengsizligi deb talqin qilib bo‘lmaydi.

Uchinchi cheklov 2020-yil bazasiga bog‘liq. Ushbu yilning o‘ziga xos iqtisodiy sharoiti keyingi o‘sish bilan qiyoslashga ta’sir qilishi mumkin. Uzoqroq davr, boshqa boshlang‘ich yillar va yangilangan statistik qatorlar bilan natijani qayta tekshirish kerak. To‘rtinchi cheklov hududlararo narxlar va tarmoq tarkibining to‘liq hisobga olinmaganidir. Zanjirli hajm qatori vaqt bo‘yicha o‘zgarishni yaxshiroq ajratadi, biroq hududlararo narx paritetini ta’minlamaydi.

Keyingi bosqichda tuman va shahar darajasidagi panel ma’lumotlar shakllantirilishi maqsadga muvofiq. Unda ishlab chiqarish, bandlik, ish haqi, tarmoq ulushlari, ta’lim, qatnov vaqti, bozorga kirish va infratuzilma ishga tushish sanalari birlashtiriladi. Shunda boshlang‘ich daraja bilan keyingi o‘sish o‘rtasidagi beta-konvergensiya munosabati va fazoviy bog‘liqlik tekshirilishi mumkin. Sigma-konvergensiya haqidagi hozirgi xulosa beta-konvergensiya bor yoki yo‘qligi haqidagi xulosa o‘rnini bosmaydi.

Transport loyihasi yoki boshqa hududiy chorani sababiy baholash uchun ta’sirga uchragan va taqqoslash hududlari oldindan belgilanishi kerak. Loyiha boshlanishidan oldingi trendlarning mosligi, joylashuv tanlovining endogenligi va ta’sirning qo‘shni hududlarga tarqalishi tekshiriladi. Bosqichma-bosqich joriy etilgan loyiha bo‘lsa, ta’sir vaqtining farqlarini hisobga oladigan baholash qo‘llanadi. Oddiy “loyihadan oldin va keyin” solishtiruvi umumiy o‘sish yoki boshqa islohotlarni loyiha natijasi deb noto‘g‘ri qabul qilishi mumkin.

Xulosa

2020–2025-yillardagi rasmiy qatorlar asosida amalga oshirilgan diagnostika O‘zbekistonning 14 hududi bo‘yicha aholi jon boshiga YHM tarqoqligi davr oxirida davr boshidagidan yuqori bo‘lganini ko‘rsatdi. Xulosa nominal darajalar, tiklangan zanjirli hajm qatori va yuqori darajali ikki hudud chiqarilgan hisobda ham saqlanadi. Shu bilan birga, nominal tarqoqlikning vaqt bo‘yicha yo‘nalishi zanjirli hajm tarqoqligi bilan har bir yilda bir xil emas.

Natijalar hududiy siyosatda real ishlab chiqarish dinamikasi, ishlab chiqarishning joylashuvi va aholining imkoniyatlarga kirishini alohida kuzatish zarurligini asoslaydi. Aglomeratsiya foydasini kengroq tarqatish uchun funksional hududlar doirasidagi transport bog‘liqligi, korxonalarning qiymat zanjirlariga kirishi va bazaviy xizmatlar sifati o‘zaro uyg‘unlashtirilishi mumkin. Bunday choralar bo‘yicha qarorlar mahalliy to‘siqlar diagnostikasi va natijalarni tekshirish bilan bog‘lanishi lozim. Maqola tafovutni tavsiflaydi va siyosat uchun analitik asos beradi; tafovutning sabablarini hamda taklif etilgan choralar ta’sirini aniqlash keyingi empirik tadqiqot vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Krugman, P. (1991). Increasing returns and economic geography. Journal of Political Economy, 99(3), 483–499. https://doi.org/10.1086/261763

2. World Bank. (2009). World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography. Washington, DC: World Bank. Hisobot sharhi:

https://documents1.worldbank.org/curated/en/420071468320712385/pdf/437380v20WDR0B0erview0200900PUBLIC0.pdf

3. Barca, F., McCann, P., & Rodríguez-Pose, A. (2012). The case for regional development intervention: Place-based versus place-neutral approaches. Journal of Regional Science, 52(1), 134–152. https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00756.x

4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026). Aholi jon boshiga yalpi ichki hududiy mahsulot hajmi yillik. SIAT, 1.01.03.0003. https://siat.stat.uz/data/660/?lang=en (murojaat: 03.10.2026).

5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026). Aholi jon boshiga yalpi ichki hududiy mahsulot o‘sish sur’atlari yillik. SIAT, 1.01.03.0004. https://siat.stat.uz/data/661/?lang=en (murojaat: 03.10.2026).

6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026). Yalpi ichki hududiy mahsulot o‘sish sur’atlari yillik. SIAT, 1.01.03.0002. https://siat.stat.uz/data/658/?lang=en (murojaat: 03.10.2026).